

5/2026,
sentyabr-
oktyabr
(№ 00085)

КОРХОНАЛАР МОЛИЯВИЙ БАРҚАРОРЛИГИ ТАҲЛИЛИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Маматов Низомиддин Тулабоевич

Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти мустақил изланувчиси. Илмий даражаси ва унвони: мавжуд эмас.

ORCID: 0009-0005-0407-6613.

E-mail: mamatov.nizomiddin@mail.ru.

Аннотация

Мақолада молиявий барқарорликни битта кўрсаткич асосида баҳолаш ликвидлик ва тўлов хавфларини тўлиқ очмаслиги муаммоси ўрганилган. Долзарблик капитал мустақиллиги ошса ҳам жорий тўлов қобилияти пасайиши мумкинлиги билан асосланган. Қиёсий, коэффициентли ва тизимли таҳлил асосида "PRESTIJ MED" МЧЖнинг 2022–2025 йиллар маълумотлари баҳоланган. Стратегик капитал ва операцион тўлов барқарорлигини ўзаро боғлиқ ҳолда алоҳида баҳолаш ҳамда беш босқичли мониторинг тартиби таклиф этилган. Таклиф молиявий хавфларни эрта аниқлаш ва асосланган бошқарув қарорларини қабул қилишга хизмат қилади.

Калит сўзлар: молиявий барқарорлик, иқтисодий таҳлил, капитал тузилиши, ликвидлик, қарз юки, тўлов қобилияти, молиявий мониторинг.

Аннотация

В статье исследована проблема неполного выявления рисков ликвидности и платежеспособности при оценке финансовой устойчивости по одному показателю. Актуальность обусловлена тем, что рост финансовой независимости не всегда улучшает текущую платежеспособность. С применением сравнительного, коэффициентного и системного анализа изучены данные ООО «PRESTIJ MED» за 2022–2025 годы. Предложено взаимосвязанно, но отдельно оценивать стратегическую устойчивость капитала и операционную платежную устойчивость, а также применять пятиэтапный мониторинг. Практическое значение состоит в раннем выявлении финансовых рисков и обосновании управленческих решений.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, экономический анализ, структура капитала, ликвидность, долговая нагрузка, платежеспособность, финансовый мониторинг.

Abstract

The article examines the incomplete identification of liquidity and solvency risks when financial stability is assessed using a single indicator. The study is relevant because stronger financial independence does not always improve current solvency. Comparative, ratio and systems analysis methods are applied to the 2022–2025 data of PRESTIJ MED LLC. The study proposes assessing strategic capital stability and operational payment stability separately but in an interconnected manner and introduces five-stage monitoring. The approach supports early risk identification and evidence-based managerial decisions.

Keywords: financial stability, economic analysis, capital structure, liquidity, debt burden, solvency, financial monitoring.

Кириш

Корхонанинг молиявий барқарорлиги унинг жорий мажбуриятларини ўз вақтида бажариши, фаолиятини барқарор молиялаштириши ва ташқи молиявий ўзгаришларга мослаша олиши билан боғлиқ. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2022 йил 28 январдаги ПФ–60-сон Фармонида хусусий сектор улушини ошириш, тадбиркорлик субъектларининг барқарор фаолияти учун шароит яратиш ва миллий иқтисодиётнинг юқори ўсиш суръатларини таъминлаш вазифалари белгиланган [19]. Президент Шавкат Мирзиёевнинг 2025 йил 20 августда тадбиркорлар билан очиқ мулоқот шаклида ўтказилган учрашувдаги нутқида иқтисодиёти қудратли ва молиявий тизими барқарор Янги Ўзбекистонни барпо этиш, корхоналарнинг айланма маблағларини қўллаб-қувватлаш ҳамда ҳисоб-китоб интизомини мустаҳкамлаш зарурлиги таъкидланган [20]. Ушбу вазифалар корхоналарда молиявий хавфларни ўз вақтида аниқлайдиган ишончли иқтисодий таҳлил ва молиявий мониторинг тизимига эҳтиёжни кучайтиради. Амалиётда молиявий ҳолат кўпинча алоҳида коэффициентлар орқали баҳоланади. Бундай ёндашув бир йўналишдаги ижобий натижа ортида бошқа йўналишдаги хавфни кўрмай қолишга олиб келиши мумкин. Шу сабабли капитал тузилиши, ликвидлик, тўлов қобилияти, айланма маблағлар, фаолият натижалари ва молиялаштириш манбаларини ўзаро боғлиқ ҳолда баҳолаш зарур [3, 5, 6, 11–13, 18].

Адабиётлар таҳлили

Ўзбекистон иқтисодий таҳлил мактабида молиявий барқарорликни баҳолаш масаласи комплекс ёндашув асосида ёритилган. Ваҳобов, Ишонқулов ва Иброҳимов молиявий таҳлилда ликвидлик, тўлов қобилияти, капитал таркиби ва рентабеллик кўрсаткичларини ўзаро боғлиқ таҳлил қилишга урғу беради [3]. М.Қ. Пардаев ва ҳаммуаллифлар молиявий барқарорликни ифодаловчи кўрсаткичларни хусусий капитал, четдан жалб қилинган маблағлар, ҳаракатдаги маблағлар, асосий воситалар ва айланма маблағлар билан боғлиқ гуруҳларга ажратиб, уларни комплекс баҳолаш зарурлигини асослайди [5, 360–417-б.]. Муаллифлар кўрсаткичнинг ўзи билан чекланиб қолмасдан, унинг ўзгаришига таъсир қилувчи омилларни ҳам аниқлашни таклиф қилади; 418–420-бетларда молиявий барқарорлик кўрсаткичининг ўзгаришини омилли модель орқали ажратиб баҳолаш тартиби келтирилган [5, 418–420-б.]. 420–425-бетларда эса молиявий барқарорликни таъминлаш хусусий капитални мустаҳкамлаш, харажат ва мажбуриятларни оқилона бошқариш, дебиторлик қарзини қисқартириш, активлардан самарали фойдаланиш ва молиялаштириш манбаларини мақбуллаштириш каби чоралар билан боғланган [5, 420–425-б.]. Мазкур тадқиқот нуқтаи назаридан ушбу ёндашувни “кўрсаткич → оғиш сабаби → бошқарув чораси → қайта мониторинг” занжири билан тўлдириш молиявий таҳлилнинг амалий қийматини оширади. Раҳимов ва Каландарова молиявий ҳисобот маълумотлари асосида корхона молиявий ҳолатини тизимли баҳолашга эътибор қаратади [6].

Сўнгги маҳаллий тадқиқотларда молиявий барқарорликни бир нечта кўрсаткичлар тизими орқали баҳолашга эътибор кучайган. Марказий банкнинг молиявий барқарорлик шарҳларида хавфларни эрта аниқлаш, капитал ва ликвидлик кўрсаткичларини биргаликда кузатиш зарурлиги кўрсатилади [8]. Эргашев молиявий

барқарорликни бошқариш ва унга таъсир этувчи омилларни баҳолашни такомиллаштириш масалаларини ёритади [9]. Эргашева молиявий барқарорлик тушунчасини суғурта компаниялари мисолида аниқлаш хусусиятларини таҳлил қилади [10]. Бахриддинов стратегик молиявий қарорларни корхона барқарорлиги билан боғлайди [2], Тожибоева эса айланма маблағлар билан таъминланганликни иқтисодий салоҳият ва молиявий барқарорлик нуқтаи назаридан таҳлил қилади [7]. Каракулов ва ҳаммуаллифлар ликвидлик билан молиявий барқарорликни ўзаро боғлиқ ҳолда баҳолашнинг амалий аҳамиятини кўрсатади [4]. Аллаберганов молиявий ресурслардан самарали фойдаланиш орқали барқарорликни таъминлаш муаммоларига эътибор қаратади [1]. Носиров молиявий барқарорликни таъминлаш амалиётини такомиллаштиришда кўрсаткичлар тизими ва бошқарув чораларининг ўзаро боғлиқлигини асослайди [17].

Россия иқтисодий таҳлил адабиётларида Ковалев молиявий таҳлилни ҳисобот маълумотларини изчил қайта ишлаш, коэффицентлар ва аналитик процедуралар тизими сифатида талқин қилади [11]. А.Д. Шеремет ва Е.В. Негашев молиявий барқарорликни баҳолашда реал хусусий капитал, ўз айланма маблағлари ва захираларни молиялаштириш манбалари билан таъминланганликни ўзаро боғлиқ ҳолда кўриб чиқади; захираларни молиялаштириш манбаларининг етарлилиги асосида молиявий ҳолатни абсолют барқарор, нормал барқарор, беқарор ва инқирозли ҳолатларга ажратиш ҳамда манёврчанлик ва ликвидлик кўрсаткичларидан фойдаланишни таклиф этади [12, 134–150-б.]. Н.С. Пласкова молиявий ҳолат таҳлилининг активлар, капитал ва мажбуриятлар таркиби, соф айланма капитал, ликвидлик ва тўлов қобилияти билан боғлайди; активларни молиялаштириш манбалари мутаносиблигига қараб молиялаштириш моделларини баҳолаш имконини кўрсатади [18, 56–63-б.]. Савицкая молиявий ҳолат ва барқарорликни ресурслардан фойдаланиш самарадорлиги ҳамда омилли таҳлил билан боғлаб ўрганади [13]. Ушбу қарашлар молиявий барқарорликни фақат натижавий коэффицентлар билан эмас, балки уларни шакллантирувчи манбалар, омиллар ва бошқарув қарорлари билан бирга баҳолаш зарурлигини тасдиқлайди.

Хорижий тадқиқотларда молиявий коэффицентлар корхонадаги молиявий қийинчиликларни олдиндан аниқлаш воситаси сифатида кенг қўлланилган. Beaver алоҳида молиявий коэффицентларнинг корхона муваффақиятсизлигини олдиндан кўрсатиш имкониятини таҳлил қилган [15]. Altman бир нечта коэффицентни бирлаштирган дискриминант моделни таклиф этган [14]. Ohlson эса банкротлик эҳтимолини логит ёндашуви асосида баҳолаган [16]. Ушбу моделлар эрта огоҳлантириш учун муҳим, бироқ мақоладаги вазифа уларни такрорлаш эмас. Мавжуд адабиётларда капитал мустақиллиги яхшиланган, аммо жорий ликвидлик кескин паст бўлган вазиятни бошқарув қарорига айлантиришнинг аниқ кетма-кетлиги кам ёритилган. Шу боис мазкур тадқиқотнинг фарқи кўрсаткичларни ҳисоблашдан кейин хавф манбасини аниқлаш, унга мос чора белгилаш ва натижани қайта мониторинг қилиш тартибини таклиф этишдан иборат.

Мақоланинг мақсади — корхона молиявий барқарорлигини комплекс баҳолашни бошқарув қарорлари ва кейинги мониторинг билан боғлайдиган амалий-таҳлилий ёндашувни асослаш. Шу мақсадда молиявий барқарорлик кўрсаткичлари гуруҳланади, мавжуд ёндашувларнинг афзаллик ва чекловлари қиёсланади ҳамда

корхона маълумотлари асосида капитал барқарорлиги билан жорий тўлов барқарорлиги бир вақтда турлича сигнал бериши мумкинлиги кўрсатилади. Мазкур мақсадга эришишда иқтисодий таҳлил натижаларини молиявий мониторинг билан ўзвий боғлаш асосий тамойил сифатида қабул қилинди.

Тадқиқот методологияси

Тадқиқотда монографик ва қиёсий таҳлил, коэффицентли таҳлил, тизимли ёндашув, омилли таҳлил элементлари ҳамда мантикий умумлаштириш усуллари қўлланилди. Назарий-методологик асосни шакллантиришда М.Қ. Пардаев ва ҳаммуаллифларнинг молиявий барқарорлик кўрсаткичларини гуруҳлаш ва улар ўзгаришига таъсир этувчи омилларни аниқлаш ёндашуви [5, 360–425-б.], А.Д. Шеремет ва Е.В. Негашевнинг захираларни молиялаштириш манбалари ҳамда ўз айланма маблағларини баҳолаш методикаси [12, 134–150-б.] ва Н.С. Пласкованинг активлар, капитал манбалари, соф айланма капитал ва ликвидликка асосланган ёндашуви [18, 56–63-б.] қиёсий ўрганилди. Амалий таҳлил учун “PRESTIJ MED” МЧЖнинг 2022–2025 йиллар бухгалтерия баланси ва молиявий натижалар тўғрисидаги ҳисоботларидан фойдаланилди. Давр динамикаси мавжуд кўрсаткичлар бўйича бошланғич 2022 йил ва якуний 2025 йил ҳолатини таққослаш орқали баҳоланди; 2025 йил ликвидлик кўрсаткичлари эса йил якунидаги операцион тўлов хавфини очиб бериш учун алоҳида диагностик ҳисобланди.

Таҳлил уч босқичда олиб борилди. Биринчи босқичда молиявий барқарорлик кўрсаткичлари мазмунига кўра гуруҳланди. Иккинчи босқичда капитал ва мажбуриятлар таркиби, ликвидлик ҳамда қарз манбалари қиёсий ва коэффицентли усулларда баҳоланди. Учинчи босқичда капитал мустақиллиги билан жорий тўлов имконияти турлича сигнал бериши корхона маълумотлари асосида аниқланди. Ҳисоблашда қуйидаги формулалар қўлланилди: автономия коэффиценти = хусусий капитал / жами активлар × 100; жорий ликвидлик коэффиценти = жами айланма активлар / жорий мажбуриятлар; соф айланма капитал = жами айланма активлар – жорий мажбуриятлар. Кўрсаткичлар 1-сон шакл “Бухгалтерия баланси”даги хусусий капитал, жами активлар, жами айланма активлар ва жорий мажбуриятлар маълумотлари асосида ҳисобланди. Шу тартиб иқтисодий таҳлил хулосаларини кейинги молиявий мониторинг жараёнида мунтазам янгилаб бориш имконини беради.

Таҳлил, натижалар ва муҳокама

Молиявий барқарорлик тушунчасига турли ёндашувлар мавжуд. Пардаев ёндашувида молиявий барқарорлик хусусий капитал, четдан жалб қилинган маблағлар, ҳаракатдаги ва айланма маблағлар билан боғлиқ кўрсаткичлар тизими ҳамда уларга таъсир этувчи омиллар орқали баҳоланади [5]. Шеремет–Негашев методикасида асосий эътибор ўз айланма маблағлари ва захираларни молиялаштириш манбалари етарлилигига қаратилиб, молиявий ҳолат турлари ажратилади [12]. Пласкова эса активлар, капитал ва мажбуриятлар мутаносиблиги, соф айланма капитал ва ликвидликни комплекс баҳолашга урғу беради [18]. Баланс-тузилмавий ёндашув узоқ муддатли молиявий мустақилликни, ликвидлик ёндашуви қисқа муддатли мажбуриятларни қоплаш имкониятини, ресурс-натижавий ёндашув эса самарадорликни очиб беради [3, 6, 11–13, 18]. Прогноз моделлари молиявий қийинчилик хавфини олдиндан баҳолашга хизмат қилади [14–16]. Шунинг учун ўшбу

ёндашувларнинг бирортасини ягона мезон сифатида қабул қилиш тўлиқ ҳулоса бериш учун етарли эмас.

1-жадвал.

Молиявий барқарорликни баҳолашга асосий ёндашувлар

Ёндашув	Асосий мезон	Кучли жиҳати	Чеклови
Баланс-тузилмавий	Ўз ва қарз капитали нисбати	Узоқ муддатли молиявий мустақилликни кўрсатади	Жорий тўлов хавфини тўлиқ очмайди
Ликвидлик-тўлов	Айланма активлар ва қисқа мажбуриятлар	Қисқа муддатли тўлов имкониятини кўрсатади	Рентабеллик ва капитал сифатини тўлиқ қамрамайди
Ресурс-нативавий	Айланувчанлик ва рентабеллик	Фаолият самарадорлигини баҳолайди	Тўлов календарини бевосита кўрсатмайди
Прогноз-риск	Интеграл кўрсаткич ва банкротлик хавфи	Эрта огоҳлантириш имконини беради	Тармоқ ва мамлакат шароитига мослаштириш талаб этилади
Тизимли-бошқарув	Ахборот–таҳлил–қарор–мониторинг	Таҳлилни бошқарув қарори билан боғлайди	Сифатли маълумот ва доимий мониторинг талаб қилади

Манба: муаллиф томонидан ўрганилган адабиётлар асосида тузилган.

Ўрганилган ёндашувларни умумлаштириб, молиявий барқарорликни корхонанинг ўз ва жалб қилинган маблағлари ўртасида мақбул нисбатни сақлаган ҳолда мажбуриятларини ўз вақтида бажариши, етарли пул оқимини шакллантириши, айланма маблағларининг ўзлуксизлигини таъминлаши ва фаолиятини давом эттириш қобилияти сифатида талқин қилиш мумкин. Бу таърифда Пардаевдаги капитал ва маблағлар манбалари тизими, Шеремет–Негашевдаги молиялаштириш манбалари етарлилиги ҳамда Пласковадаги актив–пассив мутаносиблиги ва ликвидлик ёндашувлари ўзаро боғланган ҳолда акс эттирилади [5, 12, 18].

Таҳлилнинг амалий қийматини ошириш учун кўрсаткичларни олтита блокка ажратиш таклиф этилади: ликвидлик, капитал тузилиши, қарз юки, иш фаоллиги, рентабеллик ва пул оқими. Дастлабки беш блок ушбу мақолада назарий ва амалий жиҳатдан ёритилди. Пул оқими блоки эса тўлиқ пул оқимлари ҳисоботи мавжуд бўлган ҳолатда кейинги мониторингда қўлланиладиган назарий таркибий қисм сифатида келтирилди.

Таклиф этилаётган ёндашувда таҳлил беш босқичда ташкил этилади. Биринчи босқичда ҳисобот маълумотлари тайёрланади ва текширилади. Иккинчи босқичда кўрсаткичлар ҳисобланиб, динамика баҳоланади. Учинчи босқичда салбий ўзгаришнинг сабаби аниқланади; бу ерда Пардаевнинг омилли таҳлил мантиғидан фойдаланиш муҳим [5, 418–420-б.]. Тўртинчи босқичда муаммога мос бошқарув чораси белгиланади; бунда Пласкованинг таҳлил натижаларини капитал ва мажбуриятлар тузилиши билан боғлиқ талқин қилиш ёндашуви ҳамда Пардаевнинг барқарорликни таъминлаш бўйича чоралари асос бўлади [5, 420–425-б.; 18, 56–63-б.].

Бешинчи босқичда белгиланган муддатдан кейин натижа қайта ўлчанади. Шу тариқа таҳлил фақат коэффициент ҳисоблаш билан тугамай, диагностика ва бошқарув жараёнига айланади. Бешинчи босқичда молиявий мониторинг натижалари асосида кўрсаткичлар қайта баҳоланади ва бошқарув чоралари аниқлаштирилади.

2-жадвал.

Молиявий барқарорлик кўрсаткичларининг таклиф этилаётган гуруҳлари

Блок	Асосий индикаторлар	Асосий савол
Ликвидлик	Жорий, тезкор ва мутлақ ликвидлик; соф айланма капитал	Қисқа мажбуриятлар ўз вақтида қопланадими?
Капитал тузилиши	Автономия, молиявий левераж, манёврчанлик	Фаолиятнинг қай қисми барқарор манба билан молиялашган?
Қарз юки	Қарз/капитал, фоизни қоплаш, соф қарз	Қарз хизмати корхона имкониятига мосми?
Иш фаоллиги	Актив, дебитор ва кредитор айланувчанлиги	Ресурслар қанчалик тез пулга айланмоқда?
Рентабеллик	Сотув, актив ва капитал рентабеллиги	Фаолият етарли даромад яратяптими?
Пул оқими	Операцион ва эркин пул оқими; CFO/қарз	Ҳисобланган натижа реал пул билан таъминланганми?

Манба: муаллиф ишланмаси.

“PRESTIJ MED” МЧЖ маълумотлари ушбу ёндашувнинг зарурлигини кўрсатади. Давр динамикасини баҳолашда 2022 йил бошланғич, 2025 йил эса якуний нуқта сифатида олинди. Жами активлар 10 843 255 минг сўмдан 6 370 449 минг сўмга, узоқ муддатли банк кредитлари 5 011 826 минг сўмдан 994 726 минг сўмга камайган. Хусусий капитал 5 216 088,8 минг сўмдан 5 305 003 минг сўмга ўзгарган. Автономия коэффициенти 48,10 фоиздан 83,28 фоизга ошган. Бу узоқ муддатли капитал мустақиллиги нуқтаи назаридан ижобий натижа ҳисобланади.

Бироқ қисқа муддатли тўлов ҳолати бошқача манзарани кўрсатади. 2022 йилда жорий активлар 208 542 минг сўм, жорий мажбуриятлар 615 340,2 минг сўм бўлган. Шу асосда жорий ликвидлик коэффициенти $208\,542 / 615\,340,2 = 0,339$, соф айланма капитал эса $208\,542 - 615\,340,2 = -406\,798,2$ минг сўмни ташкил этган. 2025 йилда жорий активлар 578 минг сўм, жорий мажбуриятлар 70 720 минг сўм бўлиб, жорий ликвидлик коэффициенти $578 / 70\,720 = 0,008$, соф айланма капитал эса $578 - 70\,720 = -70\,142$ минг сўм бўлган. Демак, банк кредити ва умумий қарз юки камайдиганига қарамай, ҳар икки таққосланган даврда ҳам қисқа муддатли мажбуриятларни қоплаш имконияти етарли бўлмаган.

Ушбу натижадан келиб чиқиб, молиявий барқарорликни баҳолашда бир кўрсаткичнинг юқори қиймати бошқа йўналишдаги жиддий хавфни яшириб қўймаслиги керак. Масалан, автономия коэффициентининг ўсиши ижобий, аммо жорий ликвидлик жуда паст бўлса, корхона учун қисқа муддатли тўловлар бўйича алоҳида чора зарур. Шунинг учун интеграл баҳолашдан олдин муҳим кўрсаткичлар бўйича хавф чегараларини текшириш таклиф этилади. Шунинг учун капитал тузилиши

бўйича ижобий ўзгариш ликвидлик кўрсаткичлари билан биргаликда баҳоланиши шарт.

Амалий чоралар хавф турига қараб танланади. Ликвидлик муаммосида дебиторлик қарзини ундириш, тўлов календарини қайта кўриб чиқиш ва қисқа муддатли қарзлар муддатини мувофиқлаштириш зарур. Қарз юки ошганда кредит графиги ва фоиз харажатлари, рентабеллик пасайганда эса харажатлар таркиби, хизмат маржаси ва активлардан фойдаланиш даражаси таҳлил қилинади [5, 420–425-б.; 6, 11–13, 18]. Тиббий хизмат корхоналарида қиммат ускуналардан фойдаланиш ва амортизация харажатларини алоҳида назорат қилиш мақсадга мувофиқ.

3-жадвал.

“PRESTIJ MED” МЧЖ бўйича айрим молиявий сигналлар

Кўрсаткич	2022 йил	2025 йил	Талқин
Жами активлар, минг сўм	10 843 255	6 370 449	Активлар ҳажми қисқарган
Банк кредитлари, минг сўм	5 011 826	994 726	Қарз юки камайган
Автономия коэффиценти, %	48,10	83,28	Капитал мустақиллиги ошган
Жорий ликвидлик коэффиценти	0,339	0,008	Ҳар икки даврда ҳам жорий қоплаш имконияти етарли эмас
Соф айланма капитал, минг сўм	–406 798,2	–70 142	Ҳар икки даврда соф айланма капитал манфий

Манба: “PRESTIJ MED” МЧЖнинг 2022–2025 йиллар 1- ва 2-сон молиявий ҳисобот шакллари асосида муаллиф ҳисоб-китоби. Изоҳ: 2022 ва 2025 йиллар даврининг бошланғич ва якуний нуқталари сифатида таққосланди; баланс тенглиги ҳар икки йил бўйича назоратдан ўтказилди.

Тадқиқотнинг асосий илмий натижаси молиявий барқарорликни икки ўзаро боғлиқ, лекин мазмунан фарқ қилувчи йўналишда — стратегик капитал барқарорлиги ва операцион тўлов барқарорлигида баҳолаш таклифида намоён бўлади. Бу таклиф Пардаевнинг комплекс кўрсаткичлар ва омилли таҳлил ёндашувини [5], Шеремет–Негашевнинг молиялаштириш манбалари етарлилигига асосланган диагностикасини [12] ҳамда Пласкованинг активлар, капитал ва мажбуриятлар мутаносиблигига асосланган комплекс баҳосини [18] бошқарув нуқтаи назаридан бирлаштиради. Таклиф этилаётган ёндашувда бир блокдаги юқори натижа бошқа блокдаги жиддий хавфни яшириб қўйишига йўл қўйилмайди: аввал хавф сигнали текширилади, кейин унинг сабаби ва бошқарув чораси белгиланади. Ахборотни тайёрлаш → диагностика → хавф сабабини аниқлаш → бошқарув чорасини белгилаш → қайта мониторинг қилишдан иборат беш босқичли тартиб таҳлилни коэффицент ҳисоблашдан амалий бошқарув воситасига айлантиради.

Хулоса ва таклифлар

Тадқиқот натижалари молиявий барқарорликни фақат автономия, ликвидлик ёки банкротлик хавфи каби битта кўрсаткич билан баҳолаш етарли эмаслигини

кўрсатди. Пардаевнинг комплекс ва омилли таҳлил ёндашуви, Шеремет–Негашевнинг молиялаштириш манбаларига асосланган диагностикаси ва Пласкованинг актив–пассив мутаносиблиги ҳамда ликвидликка асосланган ёндашуви молиявий барқарорликнинг турли қирраларини очиб беради [5, 12, 18]. Шу боис капитал тузилиши, ликвидлик, қарз юки, иш фаоллиги, рентабеллик ва мавжуд маълумотлар доирасида пул оқими кўрсаткичларини ўзаро боғлиқ таҳлил қилиш зарур.

Корхоналар амалиётида молиявий барқарорлик бўйича ойлик ёки чорақлик мониторинг жадвалини юритиш, стратегик капитал барқарорлиги билан операцион тўлов барқарорлигини алоҳида назорат қилиш ва жиддий оғиш аниқланганда масъул шахс, чора-тадбир ҳамда қайта баҳолаш муддатини белгилаш тавсия этилади. “PRESTIJ MED” МЧЖ мисолида 2022–2025 йилларда кредит миқдори камайиб, автономия коэффиценти ошган бўлса-да, 2025 йил якунида жорий ликвидликнинг 0,008 даражада қолиши қисқа муддатли тўлов хавфини кўрсатди. Амалий жиҳатдан дебиторлик қарзини ундириш, тўлов календарини қайта кўриб чиқиш, жорий мажбуриятлар муддатини активларнинг пулга айланиш даври билан мувофиқлаштириш ва натижани ҳар чорақда қайта баҳолаш тавсия этилади. Молиявий мониторинг натижалари ҳар бир давр бўйича иқтисодий таҳлил хулосалари билан таққосланиши лозим.

Тадқиқотнинг чеклови шундаки, амалий ҳисоб-китоблар битта тиббий хизмат корхонаси маълумотлари асосида бажарилди. Шу сабабли олинган натижаларни бутун тармоқ учун тўғридан-тўғри умумлаштириш мақсадга мувофиқ эмас. Кейинги тадқиқотларда таклиф этилган кўрсаткичлар тизимини бир нечта тиббий хизмат корхоналари маълумотларида синовдан ўтказиш, тармоқ бўйича таққослаш чегараларини аниқлаш ва эрта огоҳлантириш мезонларини ишлаб чиқиш зарур.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Аллаберганов З.Ғ. (2025). Корхоналар молиявий барқарорлигини таъминлаш: муаммо ва ечимлар. *Economics and Innovative Technologies*, 13(2). DOI: 10.55439/EIT/vol13_iss2/668.
2. Бахриддинов К. (2024). Корхонада стратегик молиявий қарорлар қабул қилишнинг илмий-амалий асослари. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(1), 288–297. DOI: 10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss1-pp288-297.
3. Ваҳобов А.В., Ишонқулов Н.Ф., Иброҳимов А.Т. (2013). Молиявий ва бошқарув таҳлили: дарслик. Тошкент: *Iqtisod-Moliya*. 392 б.
4. Каракулов Ф.З., Бобожонов Б.В., Умаров Р.Б., Сўлейманов Б.Ф., Гафуров А.К. (2024). Анализ ликвидности и финансовой устойчивости АО «Узбекистон темир йуллари». *Московский экономический журнал*, 9(2). DOI: 10.55186/2413046X_2024_9_2_124.
5. Пардаев М.Қ., Исроилов Б.И., Пўлатов М.Э., Холиқулов А.Н. (2017). Молиявий таҳлил. 3-жилд. Тошкент. 540 б.
6. Раҳимов М.Ю., Каландарова Н.Н. (2019). Молиявий таҳлил: дарслик. Тошкент: *Iqtisod-Moliya*. 736 б.
7. Тожибоева Ш.А. (2024). Иқтисодий салоҳият таҳлилида айланма маблағлар билан таъминланганликни баҳолаш. *Scientific Journal of Actuarial Finance and Accounting*, 4(09), 343–351.
8. Ўзбекистон Республикаси Марказий банки (2026). 2025 йил учун молиявий

барқарорлик шарҳи. Тошкент. URL: <https://cbu.uz/oz/financial-stability/report/> (мурожаат санаси: 05.10.2026).

9. Эргашев М. (2024). Нефт ва газ саноатининг молиявий барқарорлигини таъминлаш. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(3), 493–497. DOI: 10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss3-pp493-497.

10. Эргашева Ф. (2024). Ўзбекистон Республикасида суғурта компаниялари молиявий барқарорлигининг иқтисодий моҳияти: уни аниқлаш хусусиятлари. *Iqtisodiy taraqqiyot va tahlil*, 2(1), 579–585. DOI: 10.60078/2992-877X-2024-vol2-iss1-pp579-585.

11. Ковалев В.В. (2002). Финансовый анализ: методы и процедуры. Москва: Финансы и статистика. 560 с.

12. Шеремет А.Д., Негашев Е.В. (2024). Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций: учебное пособие. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М. 208 с.

13. Савицкая Г.В. (2009). Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник. 5-е изд., перераб. и доп. Москва: ИНФРА-М. 536 с.

14. Altman, E. I. (1968). Financial ratios, discriminant analysis and the prediction of corporate bankruptcy. *The Journal of Finance*, 23(4), 589–609. DOI: 10.1111/j.1540-6261.1968.tb00843.x.

15. Beaver, W. H. (1966). Financial ratios as predictors of failure. *Journal of Accounting Research*, 4, 71–111. DOI: 10.2307/2490171.

16. Ohlson, J. A. (1980). Financial ratios and the probabilistic prediction of bankruptcy. *Journal of Accounting Research*, 18(1), 109–131. DOI: 10.2307/2490395.

17. Nosirov, J. (2023). Improving the practice of ensuring the financial stability of insurance companies. *Economics and Innovative Technologies*, 11(3), 21–29. DOI: 10.55439/EIT/vol11_iss3/i3.

18. Пласкова Н.С. (2024). Анализ финансовой отчетности, составленной по МСФО: учебник. 3-е изд. Москва: ИНФРА-М. 150 с.

19. Ўзбекистон Республикаси Президенти (2022). 2022–2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида: ПФ–60-сон Фармон, 28.01.2022. URL: <https://lex.uz/docs/5841063>.

20. Мирзиёев Ш.М. (2025). Ўзбекистон Республикаси Президентининг тадбиркорлар билан очик мулоқот шаклида ўтказилган учрашувдаги нутқи, 20.08.2025. Ўзбекистон Республикаси Президентининг расмий веб-сайти. URL: <https://www.president.uz/uz/lists/view/8397> (мурожаат санаси: 05.10.2026).